

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. д-р Велка Александрова Попова – Шуменски университет
„Епископ Константин Преславски“**

на материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„професор“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
по: област на висше образование **2. Хуманитарни науки**; професионално направление **2.1.**
Филология (Съвременен български език)

В конкурса за „професор“, обявен в Държавен вестник, бр. 98 от 19 ноември 2024 г. и в интернет-страница на ПУ „Паисий Хилендарски“ за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет, като кандидат участва доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова от Пловдивския университет.

1. Общо представяне на получените материали

Със заповед № РД 22-438 от 18.02.2025г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на научното жури на конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ в ПУ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Съвременен български език), обявен за нуждите на катедра „Български език“ към Филологическия факултет.

За участие в обявения конкурс е подал документи един единствен кандидат: доц. д-р Красимира Ангелова Чакърова от Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Представеният от доц. Красимира Чакърова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, и включва следните документи:

- молба по образец до ректора за допускане до участие в конкурса;
- автобиография по европейски формат;
- диплома за висше образование с придобита образователно-квалификационна степен „магистър“ с приложение;
- диплома за образователна и научна степен „доктор“;
- диплома (свидетелство) за академична длъжност „доцент“;
- списък на научните трудове;
- научни трудове (копия на публикациите);
- справка за съответствие с минималните национални изисквания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- анотации на материалите по чл. 76. от ПРАСПУ (на български и английски);
- самооценка на приносите;
- списък на цитиранията;
- документ (удостоверение) за трудов стаж;
- документи за учебна работа;

– документи за научноизследователска дейност.

Документите по процедурата са изчерпателни, достоверни и коректно представени. Те дават пълноценна представа за кандидатката.

Доц. Красимира Чакърова е приложила общо 72 научни труда (69 статии, две монографии и едно учебно помагало). Приемат се за рецензиране предложените по процедурата от кандидатката 16 научни труда (1 монография, 14 статии и едно учебно помагало). Всички с изключение на една статия (излязла в Унгария) са публикувани в България.

Справката за минималните национални изисквания показва, че кандидатката ги покрива напълно по отношение на длъжността „професор“. Авторските приноси, които подлежат на оценка по процедурата, са определено значими и като съдържателен обхват. За това свидетелстват и цитиранията на приносите на доц. Чакърова в авторитетни професионални издания.

2. Кратки биографични данни на кандидата

Доц. Чакърова завършва българска филология през 1989 г. в ПУ „П. Хилендарски“. През 2000 г. ѝ е присъдена образователната и научна степен „доктор по филология“ (съвременен български език). Преподавателската ѝ кариера преминава в ПУ, като още през 1993 г. тя започва като хоноруван преподавател по български език, а от 1994 г. е назначена за редовен асистент, след което последователно преминава през длъжностите старши и главен асистент. През 2006 г. е избрана за доцент по съвременен български език към катедра „Български език“.

Доц. Чакърова има богат преподавателски, административен и организационен опит. От 2006 г. до 2016 г. тя е директор на Департамента за езиково обучение, физическо възпитание и спорт в Университета по хранителни технологии в Пловдив (на втори трудов договор), в ПУ „Паисий Хилендарски“ в рамките на два мандата (мандат 2011г. – 2015 г. и мандат 2023 г. – досега) заема и длъжността зам.-декан на Филологическия факултет, а от 2019 г. е директор на Департамента за езикова и специализирана подготовка на чуждестранни студенти в ПУ. От 2009 г. доц. Чакърова е председател на секция “Филология” към Съюза на учените – Пловдив, а от 2011 г. до 2015 г. е член и ръководител на ЕГ към НАОА за програмна акредитация на висши училища в РБ. Впечатлява нейната всеотдайност в дейности, свързани пряко с организирането на активен академичен живот на студентите и докторантите. Във връзка с това трябва да се спомене уелото ръководство на Лингвистичния клуб “Проф. Борис Симеонов”, в който от 2001 г. досега доц. Чакърова неуморно работи с талантивите млади филолози; както и да ѝ се признае авторството на идейния проект за ежегодната общофакултетска олимпиада по българска морфология, в която тя участва като организатор от нейното стартиране през далечната 1999 г. В българската лингвистична гилдия доц. Чакърова е разпознаваема не само като ерудиран и оригинален учен, а и като покровител и наставник на младите таланти в лингвистиката, като в това си начинание тя далеч надхвърля

пределите на университета, в който работи. Свидетелство за това е нейното постоянно участие в организирането на Националната научна конференция за студенти и докторанти, провеждана ежегодно в Пловдив от 1999 г.

3. Обща характеристика на дейността на кандидата

Преподавателският профил на доц. Красимира Чакърва включва разнообразни дисциплини, свързани със съвременния български език. Веднага трябва да отбележа, че моят достъп до учебно-педагогическата ѝ дейност е косвен, но публично достъпните данни сами по себе си говорят за качествата и професионализма на кандидатката, а именно: отличните резултати на ръководени от нея студенти, демонстрирани на публични защити на дипломни работи, конференции, олимпиади; разработването на специализирани лекционни курсове по актуални проблеми на българистиката. Във връзка с това респектират успешните процедури на 115 нейни дипломанти (бакалаври и магистри), 8 докторанти и 6 специализанти. Съществен шрих към учебно-педагогическа дейност на доц. Чакърва добавя нейното актуализирано и допълнено *Помагало по българска морфология* (Пловдив, 2024), което не просто подпомага и осигурява практическата работа в рамките на учебните занятия по морфология, а и разширява както теоретичните знания на студентите, така и техните компетентности и умения, необходими за бъдещата им реализация като преподаватели и изследователи.

Безспорни са научните приноси на доц. Красимира Чакърва, апробирани на 40 солидни форума (конференции, симпозиуми, конгреси) в България, Унгария, Турция, Беларус, Сърбия, Германия. Тя е включена в работните екипи на 15 научни проекта (на 5 от които е и ръководител). Публикационната ѝ продукция осезаемо надвишава минималните наукометрични изисквания на ЗРАС за заемане на длъжността „професор“. Представените по процедурата трудове, свързани с морфологията на съвременния български език, представят кандидатката като сериозен и продуктивен учен. Повечето от публикациите са посветени на глагола, но не липсват изследвания и върху други класове думи. При това вниманието на авторката винаги е насочено към дискуссионни или недостатъчно проучени в българското езикознание проблеми, а предложените теоретичните изводи и конструкти са базирани на богата емпирична база, което е безспорно свидетелство за тяхната обективност и значимост. Като важен акцент в научната дейност на Красимира Чакърва може да се определи апробирането и популяризирането на функционално-семантичната граматика на А. В. Бондарко по пътя на проучването на български материал в термините на тази парадигма.

Доц. Чакърва е представила 22 цитирания на свои трудове от български, немски, корейски лингвисти, които надхвърлят показателите за цитирания в НАЦИД за професор. Това показва, че продуктивността на научните разработки и идеите на кандидатката са получили своето признание в гилдията на българистите.

Със своята всеотдайност и посветеност на изучаването на морфологията на съвременния български език доц. Красимира Чакърва се нарежда сред водещите специалисти в тази

научна област. И в представените от нея публикации по настоящата процедура отново се тематизират интересни и актуални проблеми, свързани със сложни морфологични феномени. В хода на аналитичното им представяне най-голямо внимание е редно да се отдели на монографията *Чакърова, Красимира. Категорията вид на глагола в съвременния български език. Пловдив: Университетско издателство „Паисий Хилендарски”, 2025, с.189. ISBN 978-619-281-013-9.*

В рецензираната монография авторката насочва своето внимание към вида на глагола – една изключително сложна и противоречива категория, която често попада в ползрението на учените. Тази важна и ключова за българската морфологична наука тема не е нова за изследователските търсения на Красимира Чакърова и връщането към нея в рецензирания труд може да се определи като естествено продължение на предходни изследвания. Богатият личен опит на авторката, натрупан по време на проучванията на комплицираната категория вид на глагола в съвременния български език, както и задълбоченото познаване на научната традиция в това отношение се оказват солидната база за разширяването на традиционните разбирания и извеждането на новите идеи в настоящия принос.

Цялостното впечатление от труда е положително. Предложено е оригинално и задълбочено изследване, базирано както на богатата емпирична база, така и на съвременни теоретични модели и конструкции. Успешно е приложен иновативният функционално-семантичен изследователски метод, създаден от А. В. Бондарко и съчетаващ сполучливо два подхода към езиковите факти – подхода от форма към значение, от една страна, и от значение към форма – от друга. В термините на тази парадигма при дескрипцията на глаголният вид той е адекватно представен в рецензирания труд като специализирана ядрена категория във функционално-семантичното поле на аспектиалността в съвременния български език.

Структурата на монографията включва въведение, три основни глави, заключение, списък на използваната литература. Библиографията, включваща 170 източници на български, руски, английски, немски, полски, чешки, демонстрира широката информираност на авторката по разработваната в труда тема. В хода на изложението на първата глава тя успява пълноценно и аналитично да проследи проучванията върху българския глаголен вид в граматичната литература от Възраждането до наши дни с акцент върху приносите на знакови за съответния период автори.

Втората глава, посветена на глаголният вид като ядро на функционално-семантичната категория *аспектиалност*, е построена много рационално. В началото се определят границите на тази категория с оглед на съвременния български език и се коментират съставът и структурата на съответното функционално-семантично поле. То е дефинирано като широка езикова сфера, обединяваща разнообразни средства за изразяване на „характер[а] на протичането и разпределението на действието във времето” (Пешковски 1956: 105), и заедно с това като групировка от синкатегориални ФСП (пределност, процесност, фазовост, кратност и др.), обединени от този признак. При това е дадена представа за периферийните модификатори в макрополето на

аспектуалността: словообразователни, лексикални, морфологични и синтактични, но акцентът е поставен върху дескрипцията на ядрената категория *вид на глагола*. За идентификацията на тази категория авторката предлага нова дефиниция, според която видът представя действието откъм неговата вътрешна завършеност (комплексност), незавършеност (процесност) или комплексна повторителност (итеративност) независимо от мястото му във времето. Уточнява се, че значенията *незавършеност* и *комплексна повторителност* притежават общ семантичен признак – континуативност, но се различават по това, че в неактуален план итеративността винаги може да се трансформира в комплексност, т.е. тя е двувидова по своята същност.

Определено като приносен и новаторски може да се определи опитът на Красимира Чакърова да конструира модел на българския глаголен вид, който е разбиран като тричленна лексикално-граматична категория, формирала се в резултат на сложни взаимодействия между частните функционално-семантични полета в сферата на аспектуалността. В този конструкт наред със същинските видове в структурата на категорията (НСВ и СВ), противопоставящи се помежду си както граматически (некомплексност ~ комплексност), така и лексикалносемантически, итеративът е добавен като „вид“ само в широк смисъл, функционален биаспектив, чиято „видова“ реализация е твърде зависима от контекстовите условия. В граматичен смисъл (и формално, и семантически) той е маркиран не по „видовост“, а по количественост (кратност) – изразява идеята за повторение на дадено комплексно действие без указание за времеви или пространствен предел, – и участва в двучленната морфологична категория повторяемост, представена от привативната опозиция *итеративност* ~ *неитеративност*.

След аргументираното конституиране на видовите отношения в съвременния български книжовен език в трикомпонентен модел, в следващата част на втора глава подробно са разглеждани формално-семантичните и функционалните особености на имперфективите, перфективите и граматичните итеративи. На базата на задълбочен анализ е отхвърлена идеята за видовата дефективност на безпредставъчните имперфективи. За първи път са представени т.нар. допълнителни значения на СВ – *еднократност*, *ефективност* и *конкретност* – функциониращи наред с основното значение *цялостност* (*комплексност*, *завършеност*) на глаголното действие. Коментирани са разликите между видовото значение *постигната цел на действието* (*ефективност*) и значението *результативност*, както и специфичното взаимодействие между допълнителните значения на СВ и някои начини на действие (*едноактен*, *делимитативен* и др.).

След детайлното аналитично представяне на компонентите на българската видова система – несвършен вид, свършен вид и итератив във фокуса на следващата (третата) глава попадат особеностите при функционирането на глаголните видове. При това те са оптимално представени във взаимодействието им с категориите време, таксис и вид на действието. Отделено е внимание на употребите на свършения вид в имперфект, както и на спорния въпрос за противопоставянето *имперфект* : *аорист*, определяно от авторката като противопоставяне от неопозитивен тип; като функционално-семантично различие, реализиращо се в сферата на наративността. Тази глава се спира и на употребата на видовете в българската причастна система, както и в т.нар. наративни планове, които носителите на българския език могат да

използват при изграждането на свързан текст. Коментирани са също и видовите рестрикции при изразяването на прохибитивност. Поставя се и проблемът за стилистичния потенциал на глаголния вид, който тук е разбран като резултат предимно от транспозитивни употреби.

Приносът на доц. Чакърова за пълноценното изучаване на една от най-сложните категории в българската морфология може да се определи като новаторски и продуктивен. Тя не се ограничава само с теоретичното конструиране на един трикомпонентен модел на глаголния вид, а предлага и неговата емпирична верификация за българския език. Като силна страна на рецензираната монография бих искала да открия и професионалната коректност на авторката при представянето на дискуссионните характеристики на изследвания противоречив и сложен лингвистичен феномен, която ѝ позволява деликатно, но убедително да представи своята концепция. А това намира израз в нейния елегантен научен стил и пунктуалността ѝ при представянето на всеки един от детайлите.

В заключение, бих искала убедено да заключа, че монографията на доц. Красимира Чакърова „Категорията вид на глагола в съвременния български език“ е безспорен принос за българистиката. Останалите публикации разширяват тематичния обseg на предложената за процедурата научна продукция, като в тях вниманието е насочено към различни дискуссионни проблеми, свързани с изследването на съвременния български език. Тясно обвързани с хабилизационния труд са две статии („За някои специфични проблеми при преподаването на глаголния вид (с оглед обучението по български език като чужд“ и „Към въпроса за преподаването на категорията вид на глагола в българския език и усвояването ѝ от чужденци), във фокуса на които попадат сериозните трудности в овладяването на българския глаголен вид от чужденци. Коментирани са проблемите при преподаване на глаголния вид в процеса на обучение по български език като чужд, като при това специално внимание е обърнато на факторите за оптимизиране на този процес. Предложените от доц. Чакърова методически идеи се базират на нейното разбиране на глаголния вид като тричленна категория в съвременния български език, което се отличава в голяма степен от популярната „морфологоцентрична“ концепция, намерила място в редица системни граматики. По този начин в коментираниите два приноса авторката убедително демонстрира приложимостта и полезността на своите идеи в практиката на преподаването.

4. Оценка на личния принос на кандидата

Всички представени за рецензиране публикации отразяват личния принос на доц. Чакърова. Представените публикации са единствено и само авторски. Описът на приносите е коректен и напълно отговаря на представената научна продукция.

5. Критични забележки и препоръки

Ценните теоретични и приложни приноси на доц. Красимира Чакърова са безспорни. Познаването им би допринесло за добавянето на нова перспектива в търсенето на решения на много дискуссионни проблеми в лингвистиката. Във връзка с това бих искала да препоръчам

те да намерят в скоро време своето място в академичната учебна литература (което в някаква степен вече е реализирано в Помагалото по българска морфология), както и в разработваните системи за преподаването на българския език като чужд.

6. Лични впечатления

Познавам от години доц. Красимира Чакърва. Тя е не само отличен изследовател в областта на морфологията и стилистиката, но и неуморен наставник на студенти и докторанти, посветили се на лингвистиката. Моите лични впечатления от нея са натрупани през годините на съвместна работа в научното жури на ежегодната конференция за докторанти и студенти, организирана от Пловдивския университет. Благодарение на доц. Чакърва този форум се установи в българския академичен живот като особено значим за израстването на младите улове.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва отговарят на всички изисквания(та) на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Кандидатката в конкурса е представила достатъчен брой научни трудове, публикувани след материалите, използвани при защитата на ОНС „доктор“ и при процедурата за присъждане на академичната длъжност „доцент“. В работите на доц. Чакърва има оригинални научни и приложни приноси, които са получили признание и у нас, и в чужбина. Теоретичните й разработки имат практическа приложимост, като част от тях са пряко ориентирани към учебната работа. Научната и преподавателската квалификация на доц. Красимира Чакърва е несъмнена. Постигнатите от доц. Красимира Чакърва резултати в учебната и научно-изследователската дейност, напълно съответстват на минималните национални и специфичните изисквания на Филологическия факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

След запознаване с представените в конкурса материали и научни трудове, анализ на тяхната значимост и съдържащи се в тях научни, научно-приложни и приложни приноси, намирам за основателно да дам своята положителна оценка и да препоръчам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на Филологическия факултет за избор на доц. д-р Красимира Ангелова Чакърва на академичната длъжност „професор“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по: област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Съвременен български език).

31.03.2025 г.

Рецензент:

(проф. д-р Велка Попова)